

Ліна Чернявська,

мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

ГЕНДЕРНА КУЛЬТУРА В ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ

Висвітлюється роль гендерної культури особистості в контексті становлення інформаційного суспільства й роль бібліотек у цьому процесі. Підкреслюється необхідність формування гендерної культури як спеціально організованого, керованого процесу, спрямованого на досягнення гендерної рівності в суспільстві як умови повноцінного розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Розкриваються можливості бібліотек у формуванні гендерної культури громадян.

Ключові слова: гендер, бібліотека, інформація, інформаційне забезпечення, інформаційні ресурси, інформаційний простір, інформаційно-комунікативна діяльність.

Процеси, що відбуваються сьогодні у світі, впливають на всі грані життя суспільства. У першу чергу йдеться про процеси глобалізації, інформатизації, а також культурної трансформації, частиною якої є зміна гендерної культури. Бурхливий розвиток інформаційних технологій вносить кардинальні зміни в спосіб життя й картину світу чоловіків і жінок, оскільки інформація стає інструментом владних відносин у цілому і відносин домінування та підпорядкування між чоловіками й жінками. З одного боку, жінки дістають додаткові можливості для досягнення рівності з чоловіками, з іншого – інформатизація посилює гендерну асиметрію.

Здатність жінок використовувати новітні медіа на базі інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) залежить від сприятливої інформаційної політики конкретної країни, від різноманітності наданих можливостей з тим, щоб була розширена сфера комунікацій, у тому числі й для жіночих співтовариств, які прагнуть реалізувати своє право на підвищення освітнього рівня в усіх сферах людської діяльності. Жінки стають у більшості випадків тією соціальною групою, яка виключена не лише з рівних соціально-економічних можливостей узагалі, а й також і в просторі перспективних можливостей, пропонуваніх ІКТ. Гендерно-чутлива політика, здійснювана в тому числі й засобами ІКТ, створює передумови для усунення ієрархії статей і встановлення реальної рівності. Здатність цих технологій ослабити дію багатьох традиційних перешкод,

особливо пов'язаних із часом, відстанню, соціокультурними бар'єрами, уперше в історії дає можливість використовувати потенціал цих технологій на благо мільйонів людей у всіх куточках земної кулі. «Громадяни – як жінки, так і чоловіки, – що дістали змогу активного, умілого і творчого використання як традиційних, так і нових засобів інформації, є найкращою гарантією для демократичного інформаційного суспільства» [1].

Те, що Інтернет мало використовується жінками, не лише обмежує їхній доступ до інформації й послуг онлайн, але й може мати негативні наслідки для економіки та освіти. Історично склалося так, що жінки набагато менше, ніж чоловіки використовували можливості новітніх технологій. Негативне ставлення до нових технологій пояснює те, що жінки скаржаться на відсутність у них досвіду роботи на комп'ютері, на недостатній рівень володіння ним. Як показують дослідження [2], для чоловіків онлайнна комунікація є засобом суперництва й зміцнення їхнього суспільного рівня, а для жінок – засобом підтримки й набуття нового досвіду. Ці розбіжності в стилі мережевого спілкування можуть стримувати жінок від більш активної участі в онлайнній комунікації та стати причиною нерівності між чоловіками й жінками у використанні ІКТ. Зазначені проблеми викликають більше занепокоєння в розвинутих країнах, де труднощів, пов'язаних із забезпеченням фізичного доступу до ІКТ, значно менше, ніж у країнах, що розвиваються. Водночас більшість дослідників зазначає, що різне ставлення чоловіків та жінок до комп'ютера обумовлене не біологічними особливостями статей, а переважно різницею в думках щодо комп'ютерів та їх використання.

Науковців інформаційні технології цікавлять з точки зору їх соціальної значущості при формуванні сучасних характеристик мужності й жіночності та трансляції їх за допомогою ІКТ. Науковий дискурс «гендер/глобалізація» тісно пов'язаний з категоріями владних відносин між чоловіками й жінками, а також і вимушеною міграцією розробників ІТ і їхніх сімей. Інформаційна революція зміцнила й посирила гендерний дисбаланс: «навіть опинившись "поблизу технології" і будучи залученими в неї, жінки "розподіляються" там відповідно до загальної соціальної структури, посідаючи в технологічній ієрархії, як і в соціальній, низькі рівні. Вони набагато частіше стають складальниками на конвейерах, ніж головними інженерами, користувачами комп'ютерів, касирами й операторами різних пристроїв, ніж їх розробниками». Акцентування уваги на проблемі гендерної нерівності у сфері розробки й використання високих інформаційних технологій є також способом актуалізації гендерного підходу при розвитку ІКТ в інформаційному суспільстві [3].

З іншого боку, жінки переважають серед користувачів соціальних мереж та блог-сервісів, де їхня частка перевищує 70% користувачів [4].

Процес глобалізації дає змогу здійснювати обмін досвідом у виборі оптимальних стратегій для здійснення егалітарної гендерної політики, а також ухвалювати транснаціональні рішення для реалізації цих завдань. В умовах культурної трансформації проявляється феномен «мозаїчності» культури, відбувається індивідуалізація життєвих стилів, у тому числі й поширення різних моделей гендерних відносин. Усе це приводить до усвідомлення важливості проблем гендерної стереотипізації, які ускладнюють можливості конструювання нової гендерної культури особистості.

В умовах розбудови глобального інформаційного суспільства саме бібліотеки як особливий соціальний інститут, що поєднує в собі активні функції поширення знань й інформації гуманітарного, етичного спрямування, можуть виконати місію надання кожній людині переваг глобального інформаційного суспільства, вплинути на спосіб життя людей, їхню освіту, роботу, а також здійснити взаємодію уряду й громадянського суспільства, досягнення гендерної рівності як умови повноцінного розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Бібліотеки воістину є серцем інформаційного суспільства і можуть значною мірою вплинути на свідомість людини.

Зростання на тлі політичних і соціально-економічних перетворень у суспільстві гендерної нетерпимості, нечутливості до питань права вибору індивідом своєї гендерної ролі й ідентифікації, відхилення в гендерній соціалізації, які нав'язані культурними схемами, породжують дедалі більшу кількість девіаційних форм і гендерних конфліктів.

Зміна стереотипів відносно статі, яка є необхідною умовою досягнення гендерної рівноправності, – процес надто тривалий і складний. Той тип взаємостосунків між представниками різних статей у політичній, економічній, суспільній і сімейній сферах, який переважає в сучасній Україні, можна швидше охарактеризувати як гендерна інтолерантність. Так, більшість населення далека від подолання гендерних стереотипів, не усвідомлює те, що гендерний аспект/ гендерний баланс важливий і повинен братися до уваги. А саме це є основою гендерної толерантності в суспільстві. Коли явище сприймається як неоднозначне, відкривається простір для толерантності.

Масштабні соціально-економічні й соціокультурні зміни українського суспільства в останні десятиріччя приводять до значних змін у сфері гендерних відносин. У сфері досягнення гендерної рівності в правах (де-юре) намітився певний прогрес, проте, у соціальній практиці (де-факто), як і раніше, зберігаються багато проявів гендерної дискримінації. Для подолання системи традиційних гендерних ролей необхідні не лише юри-

дичні й соціально-економічні заходи, а й подолання гендерної асиметрії у сфері повсякденних комунікацій. Тому особливого значення набуває пошук нових шляхів формування гендерно-толерантної культури, як якісно нового етапу розвитку гендерної культури.

Гендерна культура в суспільстві складається під час виховного й освітнього процесу, що становить основу функціонування будь-якого суспільства. Цей процес неможливий без інформаційно-комунікативної діяльності, оскільки навчання, виховання й розвиток науки нероздільно пов'язано з пошуком та обробкою інформації, а комунікація є основною і зв'язуючою ланкою в здійсненні обміну соціальною інформацією. У сучасному суспільстві бібліотека є центром інформаційно-комунікативної культури й виконує роль активного учасника освітнього процесу, виступає посередником й необхідним «партнером» у наукових дослідженнях. Проте гендерні стереотипи й патріархальна гендерна культура в цілому ускладнюють не лише формування комфортного психологічного клімату в суспільстві, але й створення партнерства між бібліотекою і читачами. Крім того, штучний розподіл культури й освіти на рівні державних відомств відділяє діяльність бібліотек від участі в процесі створення культурних цінностей, формування інформаційно-комунікативної культури й гендерної толерантності в суспільстві.

Останнім часом з'явилася значна кількість робіт, присвячених гендерним дослідженням у різних соціальних науках. Спеціальних досліджень з питання участі бібліотек у формуванні гендерної культури в суспільстві не багато, але є ряд публікацій, що зачіпають окремі аспекти даної проблеми. Це в основному дослідження щодо:

1) методологічних підстав гендерного підходу, які можна б було використувати при діагностиці гендерної культури в інформаційно-комунікативній діяльності бібліотек;

2) різних аспектів гендерних досліджень у соціальних науках, що дають змогу різнобічно розглянути інформаційно-комунікативну діяльність;

3) проблем інформаційно-комунікативної культури суб'єктів суспільства;

4) опису еволюції і тенденцій розвитку образу бібліотеки і бібліотечної професії в суспільній свідомості.

Однією з перших гендерний підхід для аналізу суспільного статусу жінок в українському суспільстві (в історичній ретроспективі) застосувала О. Кісь. Соціально-культурну специфіку сучасної репрезентації української фемінності досліджено в роботах М. Богачевської-Хом'як, С. Жеребкіна, О. Забужко, Н. Зборовської, Н. Лавриненко, Л. Малес, С. Павличко,

М. Рубчак, Т. Федорової, Е. Тарасенко та ін. Статеву-рольову диференціацію та гендерну соціалізацію в освітньому контексті досліджували Т. Говорун, Т. Голованова, О. Кікінежді, В. Кравець, О. Сусліва. Ці автори констатують нагальну потребу в реформуванні системи освіти, з урахуванням гендерної політики.

Актуальність гендерної тематики для України відзначають також: Л. Смоляр, І. Бондаревська (жіночий рух і суспільна легітимізація гендерних студій); В. Троян та Н. Таран (дослідження становища українських жінок-науковців); Т. Мельник, І. Грабовська, Л. Кобелянська, О. Пищуліна та ін. (політико-правова сфера гендерних реалій сучасної України). Широко представлені українські дослідження у сфері гендерної лінгвістики та літературознавства (В. Агєєва, Л. Ставицька, А. Толстокорова, О. Сизова та ін.) демонструють необхідність удосконалення термінологічного апарату гендерної теорії. Гендерні дослідження, дотичні до проблем інформаційного характеру (О. Горшко, Ю. Белікова, О. Луценко та ін.), зосереджуючись здебільшого на аналізі культурних стереотипів щодо жінок та чоловіків, фіксують загрозливу поширеність сексизму та фейсизму в засобах масової інформації України. Питання гендерно-збалансованого висвітлення різних аспектів суспільного життя в українських мас-медіа досліджують Н. Сидоренко, М. Скорик, Л. Таран, Т. Косенко. Вони досліджують їх гендерну мозаїку, а також працюють над питанням уникнення гендерних стереотипів у ЗМІ.

Водночас недостатньо досліджені структура гендерної системи українського суспільства, мало опрацьовані ідеологічні аспекти інформаційного простору. Дослідження стосовно гендерної складової науково-технічного процесу та інформатизації також є дуже нечисленими.

Методологічні підстави гендерного підходу, його концептуалізацію, зокрема, через осмислення ключових понять гендерної теорії досліджують Н. Абубікірова, Л. Аусландер, С. Ушакін, О. Вороніна, О. Здравомислова і А. Темкіна, І. Жеребкіна.

Різні предметні аспекти гендерних досліджень підвищують теоретичну чутливість під час вивчення місця інформаційно-комунікативної діяльності бібліотек у системі чинників формування гендерної культури в суспільстві, оскільки розкривають механізми просування патріархальної ідеології і різні прояви гендерної нерівності. Технології трансляції гендерних стереотипів за допомогою ЗМІ досліджують І. Грошев, І. Тартаковська та ін. Психологічні аспекти гендерних досліджень, що дають змогу аналізувати контекст інформаційно-комунікативної діяльності, є в роботах І. Клециної і Л. Попової. У працях Л. Беляєвої і І. Горшкової, І. Богданової розкриваються питання, пов'язані з гендерною нерівністю в системі вищої освіти, які впливають на бібліотеку та мають місце в біб-

ліотечній освіті. Результати гендерних досліджень у різних предметних сферах досліджують: Ж. Авілова і Г. Котельников, С. Ашвін – у галузі прикладних соціологічних досліджень, А. Кириліна, В. Потапов, О. Прокудіна – у сфері лінгвістики, Е. Вікторов, Г. Єльнікова, І. Жеребкіна – у сфері філософії, Л. Репіна, Н. Пушкарьова – у сфері історії, економіки і соціальної політики – М. Малишева, Н. Рімашевська, політичної науки – С. Айвазова, С. Поленіна, Н. Шведова, антропології і культурології – Т. Кисельова, П. Романова, менеджменту – Т. Бендас, Г. Ложкін.

Принципи сучасної системи освіти під впливом процесу інформатизації досліджують Б. Безсонова, М. Voxришева. Результати діагностики й способи підвищення інформаційно-комунікативної культури в суспільстві – Г. Котельников, О. Маркова. Дослідження взаємодії читачів з новими інформаційними технологіями – Л. Василенко, І. Котельникова. Гендерні аспекти впливу комп'ютеризації на інформаційну культуру чоловіків і жінок висвітлюються в публікаціях Г. Гришиної і А. Денісової.

Роль бібліотек у сучасному інформаційному просторі розкривається в працях Т. Маркової, М. Самохіної. Соціологію читання, як невід'ємного елемента інформаційної освіченості – І. Бутенко, І. Васильєва. Гендерні аспекти літератури – М. Галіна, В. Іваницький, В. Мільдон.

Образ бібліотек і бібліотекарів в історико-філософському контексті представлений у працях Б. Володіна, М. Матвєєва, О. Соколова. Гендерних аспектів аналізу бібліотечної професії торкаються такі автори, як О. Березкіна, А. Димітров. Проблеми, пов'язані з фемінізацією бібліотек, зачіпають Г. Олзоева і Л. Солоненко.

Незважаючи на те, що гендерні дослідження в Україні проводяться вже понад 15 років, роль інформаційно-комунікативної діяльності бібліотек у конструюванні гендерної культури в суспільстві є все ще недостатньо вивченою. У соціальній практиці склалася суперечність між збільшенням варіативності гендерних ролей і збереженням гендерних стереотипів, які перешкоджають формуванню нової, гендерно-толерантної культури. У науковій теорії суперечність полягає в тому, що соціологія інформаційної і комунікативної діяльності людей, а також соціологія гендерних відносин мають певні досягнення, у той же час вивчення процесу конструювання гендерно-толерантної культури під впливом інформаційно-комунікативної діяльності бібліотеки ще не здійснено. Крім того, існує суперечність між значними науковими досягненнями у сфері гендерних досліджень і низьким ступенем їх поширеності в науковій сфері й повсякденному житті «звичайних людей». Практика вимагає нового рівня розвитку гендерної культури в сучасних умовах, а теоретичні й емпіричні розробки, пов'язані з виявленням чинників формування гендерної

культури в суспільстві під впливом інформаційно-комунікативної діяльності бібліотек, відсутні. У сучасних умовах актуальною є роль бібліотеки, як соціального інституту, який сприяє усуненню суперечностей між вимогами соціуму й потребами окремої особистості. З огляду на те, що формування поглядів пересічної сучасної людини з гендерних питань відбувається під дедалі більшим впливом ЗМІ, які надають великий і не-систематизований масив інформації з цього питання, роль бібліотек і, особливо, їх інформаційно-аналітичних служб є дуже значною. Адже відчувається суспільна потреба в неупередженій, систематизованій, чіткій, зрозумілій і доступній інформації, проведенні моніторингу виконання гендерного законодавства на місцях.

Суперечливість між гендерними стереотипами та реальними гендерними ролями, що виконують чоловіки та жінки в суспільстві, призводить до гендерних конфліктів, які далеко не завжди трактуються ЗМІ адекватно. У дослідженнях українських науковців відзначаються прояви гендерної нерівності та дискримінації в інформаційній сфері: моніторинг українських ЗМІ, проведений програмою «Гендер в розвитку», зокрема, показав, що майже 70% усіх друкованих та телевізійних новин присвячені чоловікам та здійснюються чоловіками; жінки-журналістки не завжди виконують роботу з урахуванням гендерних аспектів; існує гендерний розрив як частина цифрового розриву в суспільстві. В Україні цифровий розрив виявляється в чіткому домінуванні чоловіків у користуванні інформаційно-комунікаційними технологіями, у формуванні політики у сфері ІКТ, у посиленні сексуальної експлуатації жіночності за допомогою ІКТ, у швидкому зростанні активності жіночого суспільного руху з метою протидії та посилення впливу на процеси динамічного розвитку інформаційного суспільства [5].

Бібліотеки як соціальний інститут можуть підвищити якість і ефективність презентування гендерних знань у системах середньої та вищої освіти; сприяти вдосконаленню гендерного законодавства України та практики його застосування; впливати на підвищення професіоналізму ЗМІ у висвітленні гендерних проблем, трансформацію стереотипів і формування більш гендерно чутливої та гендерно компетентної громадської думки.

Можна погодитися з думкою науковця й керівника волинської обласної громадської організації «Гендерний центр» О. Ярош про те, що немає чоловічих і жіночих проблем, є проблеми суспільства, кожна з яких треба розглядати конкретно. Окремі моменти стосуються переважно жінок, інші – чоловіків. Існує чимало «чоловічих» гендерних питань. Наприклад, суїцид, адже 80 % самогубств чинять саме чоловіки. До «чоловічих» гендерних питань науковець зараховує й профілактику захворювання на

ВІЛ-СНІД та туберкульоз, оскільки сьогодні це – «чоловічі» захворювання. Є й проблема одиноких чоловіків-батьків, які втрачають матеріально в соціальному захисті, бо статус матері-одиначки існує, а тата – ні. Для вирішення подібних питань потрібна виважена політика держави.

Формально в Україні і чоловіки, і жінки мають рівні права, але можливості скористатися ними – різні. Рівність полягає в тому, що держава повинна забезпечити підтримку всім, коли склалася непроста життєва ситуація. Якщо є якісь бар'єри, мусить бути додатковий правовий захист чи соціальна підтримка, аби надати більшій повноваженню тій групі населення, яка цього потребує, має проблеми. По суті це – справедливість, фактично – відновлення або надання соціальних гарантій тим, хто на даний час обмежений у правах, бо вони, тобто права, прописані конституцією і надають кожній людині можливість повноцінно розвиватися.

Сьогодні, на жаль, у суспільстві не існує чіткого розуміння суті гендерних проблем, і з проблемою гендерної рівності пов'язують те, що взагалі ніяк не стосується цього питання. Або, навпаки, не бачать у якійсь діяльності гендерного аспекту. Однак де є людина, там є гендерний компонент. Гендерна тематика є державною політикою України. Уже п'ять років діє Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків», є державна й обласні програми, готується проект нової програми на 2011–2016 рр., яка буде прийнята вперше у вітчизняній практиці законом. Існують громадські ради з питань гендерної політики при місцевих керівниках [6].

Існування гендерного дисбалансу визнається й у самому суспільстві. Так, згідно із соціологічними дослідженнями, чоловіки більш схильні вважати, що їхні колеги-жінки працюють гірше за них. І чоловіки, і жінки визнають, що в Україні краще живеться саме чоловікам, оскільки в них більше можливостей для самореалізації і їм зручніше зробити кар'єру [7].

Якщо ідеї гендерної рівності у світі перемагають (так, у 2008 р. в урядових структурах різних країн у середньому працювало 17% жінок), в Україні бачимо зворотню тенденцію: в уряді М. Азарова, який був сформований торік, немає жодної жінки-міністра, а жінок-заступників міністрів у червні 2010 р. було лише 12 зі 168. І це при тому, що Україна перебуває на третьому місці у світі за співвідношенням жіночого й чоловічого населення [8].

За словами голови Західноукраїнського центру «Жіночі перспективи» Л. Максимович, Україна підписала ряд міжнародних документів і взяла на себе зобов'язання щодо подолання гендерної дискримінації. Варто згадати про потребу досягнення Україною до 2015 р. цілей розвитку

тисячоліття, проголошених Декларацією тисячоліття ООН (2000 р.), які, серед іншого, передбачають забезпечення гендерного співвідношення обох статей на рівні не менше 30 % до 70 % у представницьких органах влади й на вищих щаблях виконавчої влади. Та у зв'язку з тим, що ліквідовано Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, порушено національний механізм гендерної рівності в Україні, питання гендерних радників при місцевих керівниках знову стало відкритим. Свого часу було призначено гендерних радників більше ніж у 15 областях України, хоча Львівська область так і не мала такого радника. Тож необхідно створити структуру, яка би відповідала за гендерні питання. До того ж Рада Європи серйозно зацікавилася станом жінок в Україні. І на сьогодні запланований моніторинг та дослідження щодо стану і захисту прав жінок в Україні. На думку Л. Максимович, це досить серйозний сигнал для України [9].

На думку президента Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла-Страда – Україна» К. Левченко, проблема захисту прав жінок та гендерної політики ніколи не була цікавою і важливою для нашої влади. Для суспільства вона також не є такою – хоча й дещо важливішою, ніж для влади. Вона зазначає, що у 2010 р. сталося вісім найбрутальніших порушень прав жінок.

Перше – пенсійна реформа, яка підвищує пенсійний вік жінок, фактично не підвищуючи їхні реальні пенсії. При цьому ніхто не враховує так звану неоплачувану працю жінок, яка для абсолютної більшості представниць прекрасної статі становить від чотирьох до шести годин на день.

Друге – стереотипні уявлення та сексистські висловлювання лідерів держави. Спочатку, будучи ще кандидатом у Президенти, В. Янукович заявив, що місце жінки на кухні. Потім його слова перефразував Прем'єр-міністр – друга особа держави – який сказав, що жінкам не місце в державному управлінні. Остання неоднозначна заява – це виступ Президента в Давосі. Фактично цей виступ – пропагування сексуального туризму, тому що «приїжджайте до України, коли будуть роздягатися наші жінки». Ну ніколи раніше такого не дозволяли собі керівники держави!

Третє – заборона жінкам навчатися у вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ.

Четверте – Кабінет Міністрів ухвалив наказ про запровадження дрес-коду, який чітко прописує, до сантиметру, яка має бути довжина рукава, довжина спідниці, колір і таке інше, що це є, фактично, втручанням у приватне життя. При цьому ніхто не подумав, що можна просто дотримуватися ділового стилю в одязі. Адже одяг – це частина індивідуальності людини. І коли регламентують те, як людина має бути одягнена, то це є втручанням в приватне життя.

П'яте – відсутність жінок у процесі прийняття рішень. Жодної жінки в уряді, 7 % у Верховній Раді – це дискримінаційна політика. Жінки мають бути у владі не тому, що вони кращі, а тому, що, якщо в нас демократія представницька, то мають бути представлені всі верстви населення, у тому числі й за статевою ознакою.

Шосте – Кабінет Міністрів прийняв національний план дій на виконання Програми «Стоп насильству». Мова йде про насильство в сім'ї. Однак при цьому Кабмін не приділяє уваги наданню допомоги потерпілим.

Сьоме – руйнування інституційної системи захисту прав жінок узагалі. Бо той департамент гендерної й сімейної політики, який опікувався цими питаннями, був втрачений під час адміністративної реформи.

Восьме – у 2010 р. спостерігалось дуже серйозне зростання сексизму в ЗМІ та рекламі. Те, що називається «сексуалізація жіночої тілесності» або «експлуатація жіночої тілесності». Проблема полягає в тому, що у нас зараз фактично немає механізмів для того, щоб протистояти таким випадкам. Створили експертну комісію з розгляду фактів дискримінації за ознакою статі, почала вона працювати – ліквідували міністерство, при якому ця експертна комісія працює. Що буде далі – незрозуміло [10].

Розуміючи суспільне значення гендерних питань, бібліотеки усіх регіонів України проводять відповідну просвітницьку роботу з читачською аудиторією, насамперед з молоддю. Так, окремим напрямом роботи є гендерне виховання молоді та заходи з виховання толерантності та протидії насильству. Програма гендерної рівності в українському суспільстві на 2007–2010 рр. має на меті виховання поваги до прав та основних свобод людини, підвищення рівня знань щодо проблем торгівлі жінками, формування правової культури. Бібліотеки не лише знайомлять читачів із законодавчими актами та міжнародними правовими документами, але й надають читачам можливість їх обговорити. У бібліотеках постійно діють інформаційні стенди з гендерної тематики, проводяться виставки, присвячені означеній проблемі, створено тематичні книжкові полиці, бібліографічні покажчики та методичні розробки [11].

Найчастіше тематичний спектр бібліографічних покажчиків містить такі теми:

- медико-біологічні та психологічні аспекти гендерної ідентифікації;
- гендерні відносини крізь призму історії;
- проблеми гендеру в сучасній політичній теорії та соціології;
- правовий вимір гендерної рівноваги;
- особливості та форми політичної та ділової активності статей;
- роль жінки в науці, культурі та мистецтві;
- характеристика гендерних відносин у сфері сімейного життя;

– гендерна рівновага та гендерна демократія в зарубіжних країнах.

Бібліотеки сьогодні спроможні ефективно керувати великими масивами інформації, їх інформаційно-аналітичні підрозділи у взаємодії з урядовими та місцевими владними структурами сприяють просуванню та закріпленню прогресивних політичних, економічних і культурних, у тому числі й гендерних засад в українському суспільстві.

Перспективи діяльності бібліотек у розвитку України в умовах інформаційної глобалізації пов'язані з формуванням цілісного інформаційного і комунікаційного простору як частини світового інформаційного простору; використанням перспективних інформаційних технологій, підвищенням рівня освіти, науково-технічного і культурного розвитку; створенням ефективної системи забезпечення прав громадян і соціальних інститутів на вільне одержання, поширення і використання інформації, як найважливішої умови демократичного розвитку.

З аналізу реалізації гендерної політики Європейського Союзу в Україні, а саме: Плану дій ЄС – Україна на 2005–2007 рр. та Стратегії ЄС щодо України на період 2007–2013 рр. видно, що в Плані дій ЄС – Україна на 2005–2007 рр. гендерна рівність зазначена одним із пріоритетів. Зокрема, у розділі «Політичний діалог і реформа» в підрозділі «Демократія, влада закону, права людини і основні свободи» у дев'ятому параграфі «Забезпечення рівного ставлення» передбачається «продовження зусиль щодо забезпечення рівності чоловіків і жінок у суспільстві та економічному житті». Хоча співробітництво між Україною та ЄС у рамках Плану дій ЄС – Україна на 2005–2007 рр. містило гендерні аспекти політичних, економічних та соціальних реформ в Україні, вони не стали пріоритетними.

Стратегія ЄС щодо України на період 2007–2013 рр. у рамках європейської політики сусідства відкриває нові перспективи для партнерства, економічної інтеграції та співробітництва між Україною та ЄС та передбачає фінансову підтримку України в таких сферах:

1. Політичний діалог та реформування.
2. Економічні та соціальні реформи і розвиток.
3. Торгівля, ринкові та регуляторні реформи.
4. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки.
5. Транспорт, енергетика, інформаційне суспільство та навколишнє середовище.
6. Міжособистісні контакти.

У Стратегії ЄС щодо України на період 2007–2013 рр. передбачається максимально інтегрувати гендерні проблеми як наскрізні в розроблення всіх програм, які пов'язані з зазначеними вище сферами. Водночас, на жаль, опис кожного із шести пріоритетів не має гендерного виміру [12].

Міжнародні організації стурбовані тим, що під час адміністративної реформи сфера забезпечення рівності жінок і чоловіків в Україні залишилася поза компетенцією уряду, оскільки відомство, яке займалося проблемами сім'ї, ліквідовано.

Як відомо, Міністерство сім'ї, молоді та спорту реформовано в Держслужбу молоді та спорту. Вона не займатиметься проблемами сім'ї, гендерної політики, профілактикою домашнього насильства і протидією торгівлі людьми. А ці питання в Україні сьогодні, за словами заступника директора представництва Програми розвитку ООН в Україні Е. Панової, надзвичайно актуальні.

Зокрема, експерт відзначила, що українські жінки не мають доступу до влади – лише 8 % жінок представлені у Верховній Раді, жодної жінки немає в Кабміні. Крім того, різниця в заробітній платі жінок і чоловіків за рівноцінну працю суттєва, при цьому рівень вищої освіти у них однаковий.

За словами Е. Панової, насильство в сім'ї і торгівля людьми в Україні мають гендерне забарвлення: понад 90 % жертв домашнього насильства і 80 % жертв торгівлі людьми – жінки. «Дуже часто в Україні жінок зображають стереотипно, що вони є тут предметом естетичної насолоди, краси, задоволення, або як машини для виконання домашніх обов'язків. Це не припустимо. Це принижує», – відзначила вона.

У свою чергу заступник глави представництва Європейського Союзу в Україні М. Юркова нагадала, що ЄС виділив Україні 14 млн євро на підтримку гендерних програм, але ситуація з рівністю між жінками і чоловіками в країні не поліпшується [13].

На думку деяких вітчизняних експертів, невирішеність принципу рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків становить загрозу для безпеки життєдіяльності людей в українському суспільстві.

Впровадження гендерної рівності нашоветується на такі перешкоди:

- недостатнє розуміння важливості гендерного питання органами державної влади і місцевого самоврядування;
- дуже повільне створення механізму впровадження Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків»;
- недостатній рівень знань у суспільстві в цілому про гендерну рівність;
- брак фінансування.

Вирішення цих проблем зробить процес гендерного інтегрування поступальним й ефективним [14].

Інформаційно-аналітичні підрозділи бібліотек можуть надавати інформаційно-методичну підтримку діяльності органів влади на місцевому

рівні, освітніх установ та громадських об'єднань з питань гендерної політики. Бібліотеки можуть сприяти створенню єдиного для регіону інформаційного ресурсу з гендерної проблематики: бібліотеки, фільмотеки, тощо. Бібліотечні установи можуть допомогти в налагодженні співпраці та обміні досвідом з гендерного просвітництва, у сприянні налагодженню діалогу зі ЗМІ щодо гендерної політики. На базі бібліотек може відбуватися діалог між гендерними теоретиками та практиками; державними установами та громадськими організаціями; національними та міжнародними жіночими організаціями; обмін досвідом на регіональному, державному та міжнародному рівні; здійснення поточного моніторингу стану реалізації гендерної політики в державі та регіонах; проведення інформаційно-освітніх заходів, спрямованих на реалізацію Державної програми затвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 р.; забезпечення доступу громадян та громадських об'єднань до інформаційно-методичних, бібліотечних та технічних ресурсів, а також поточне консультування з гендерної проблематики [15].

Нерозуміння суті гендерної рівності, незнання цілей та основних досягнень жіночого руху та фемінізму спричиняють хибне трактування цих понять, яке репродукується в різних сферах людської діяльності, гальмуючи повноцінний розвиток українського суспільства. Гендерна тема в українському суспільстві лишалась дуже маргінальним явищем, яке багато хто сприймав як низькопоклонство перед Заходом і намагання «відхопити» грантові кошти. Через практичну відсутність у публічному просторі визнаних експертів у цій сфері чимало було і таких, які прагнули отримати хоча б щось від цього щедрого заморського пирога і робили проекти «про гендер», слабо чи взагалі не розуміючи, що це таке. Значно пізніше, коли в Україні взялися виконувати державні зобов'язання із досягнення гендерної рівності, людей, які б чули слово «гендер», стало значно більше, однак розуміння того, що це таке, у суспільстві більше не стало. Не дивно, що більшість з тих, хто вважає, що знає, що таке «гендер», сахається від слова «фемінізм».

Не додавало прозорості цій ситуації і те, що книжки з гендерної тематики (не кажучи вже про феміністську) з'являлися в українському науковому просторі рідко і вкрай несистемно – і це стосується як перекладних (які виконувалися виключно в межах видавничих грантів), так і вітчизняних робіт. Знайти їх у книгарнях чи бібліотеках нереально, купити у видавців – важко, знайти в Інтернеті, щоб хоча б прочитати, – неможливо [16].

Спротив засиллю недостовірної та непрофесійної інформації, тиражуванню сексистських стереотипів у політиці, рекламі та ЗМІ може відбу-

ватися через поширення бібліотеками науково обґрунтованих висновків про становище чоловіків і жінок. Адже українському інформаційному простору гостро бракує справді фахової експертної думки з гендерного питання. Тому особливої ваги набуває забезпечення швидкої двобічної комунікації між експертами і ЗМІ, яка зможе запобігти ретрансляції стереотипів та хибному тлумаченню ідей гендерної рівності. Бібліотеки можуть сприяти проведенню і поширенню результатів фахових гендерних моніторинґів, організації просвітницьких заходів, акцій, дослідницьких проєктів у різних галузях.

Список використаних джерел

1. Всемирный саммит по информационному обществу : сб. материалов, подготовленных ко Всемирному саммиту по информационному обществу в Женеве (10–12 декабря 2003 г.). – СПб. : Изд-во Рос. нац. б-ки, 2004. – С. 72.
2. Состояние исследований по проблемам информационного общества: издание ЮНЕСКО для Всемирного саммита по информационному обществу. – СПб. : Изд-во Рос. нац. б-ки, 2004. – С. 98.
3. Гапова Е. Информационные технологии, глобализация, её герои и их женщины [Электронный ресурс] / Е. Гапова // Гендерные исследования. – Электрон. дан. – 2003. – № 7–8. – Режим доступа: <http://gender.ehu.by/ru/filemine/789/ITglobalizationwomen.doc>. – Загл. с экрана.
4. В Інтернеті «рулять» жінки [Електронний ресурс] // Український інтернет. – Режим доступу: <http://ukr-net.info/2011/03/23/v-interneti-rulyat-zhinky>. – Назва з екрана. – Дата доступу: 23.03.2011 р.
5. Тихомирова Є. ООН: інформаційний контекст подолання гендерної нерівності та дискримінації [Електронний ресурс] / Є. Тихомирова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Slv/2010_10/st40.pdf. – Назва з екрана.
6. Ярош О. Гендерна рівність має бути без присмаку фемінізму / спілкувалася І. Семенук [Електронний ресурс] // Волинський інформаційний портал OnLine. – Електрон. дані. – 2010. – 4.10. – Режим доступу: <http://vip.volyn.ua/article/oksana-yarosh-genderna-r-vn-st-ma-buti-bez-prismaku-fem-n-zmu>). – Назва з екрана.
7. В Украине легче живется мужчинам, чем женщинам [Электронный ресурс] // Утро. ua. – Электрон. дан. – 2011. – 5.03. – Режим доступа: http://www.utro.ua/ru/zhizn/opros_v_ukraine_legche_zhivetsya_muzhchinam_chem_zhenshchinam1299235409). – Загл. с экрана.
8. В Украине женщин-депутатов меньше, чем в арабских странах [Электронный ресурс] // Утро. ua. – Электрон. дан. – 2011. – 9.03. –

Режим доступа: [http://www.utro.ua/ru/politika/v_ukraine_zhenshchin_dep-
tativov_menshe_chem_v_arabskih_stranah1299611612](http://www.utro.ua/ru/politika/v_ukraine_zhenshchin_dep-
tativov_menshe_chem_v_arabskih_stranah1299611612). – Загл. с экрана.

9. Українки закличуть Януковича відновити механізм гендерної рівності [Електронний ресурс] // Zaxid. net. – Електрон. дані. – 2011. – 10.03. – Режим доступу: <http://zaxid.net/newsua/2011/3/10/201550>. – Назва з екрана.

10. Клаунінг Н. У керівництва державою спостерігається «фемінофобія». Мабуть, складно з жінками [Електронний ресурс] / Н. Клаунінг // Лівий берег. – Електрон. дані. – 2011. – 4.03. – Режим доступу: http://lb.ua/news/2011/03/04/86917_U_kerivnitstva_derzhavoyu_sposterig.html. – Назва з екрана.

11. Аналітичний огляд діяльності публічних бібліотек області по роботі з юнацтвом за 2007 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lyl.lg.ua/upload/files/10-03-2009-114137-analiz_obslyuzh_2007.doc. – Назва з екрана.

12. Гендерна політика Європейського Союзу в Україні : аналітична доповідь [Електронний ресурс] / за ред. О. Кисельової. – Режим доступу: http://www.boell.org.ua/downloads/LSI_Gender_Analyse_ukr.pdf. – Назва з екрана.

13. ООН не нравиться, как в Украине относятся к женщинам [Электронный ресурс] // Левый берег. – Электрон. дан. – 2011. – 4.03. – Режим доступа: http://lb.ua/news/2011/03/04/86926_OON_negravitsya_kak_v_Ukraine_o.html. – Загл. с экрана.

14. Безпека життєдіяльності жінок і чоловіків: гендерний аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wu.cn.ua/articles/gender-bezpeka.pdf>. – Назва з екрана.

15. Організаційні та правові елементи інституційного механізму забезпечення гендерної рівності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gender.at.ua/load/1-1-0-129>. – Назва з екрана.

16. Україні потрібна гендерна експертна платформа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.krona.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=131&Itemid=158&lang=uk. – Назва з екрана.